

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

21e jaargang nr. 47 17 november 1968

administratie
postbus 114, Utrecht
tel. 030-24641
postgiro 58 t.n.v. Woord van de Week

abonnementsprijs voor Nederland, andere
E.E.G.-landen, Suriname, Curaçao en de
Antillen f 7,50 per jaar
Overige landen f 12,50 per jaar
losse nummers f 0,50
verschijnt wekelijks

Toch weer discriminatie

Een aantal jaren geleden, n.l. op 1 september 1964, werd de geestelijke verzorging vanwege het Humanistisch Verbond in de Nederlandse strijdkrachten ingevoerd. Men zou mogen verwachten, dat nu deze beslissing gevallen is, men ook van de zijde van het Ministerie loyale medewerking zou verlenen. Dat daaraan nog wel het een en ander hapert, bewijst de brief, die door het Hoofdbestuur aan de leden van de Tweede Kamer is toegezonden. Het zal de lezer duidelijk zijn, dat voordat zo'n brief uitgaat er heel wat gesprekken zijn gevoerd en brieven gewisseld. Gedurende al die tijd wordt de ontwikkeling van dit werk belemmerd. Wij hopen van harte, dat deze brief het gewenste gevolg heeft. De tekst laten wij hier volgen.

Hoogedelgestrenge dames en heren,

De geestelijke verzorging in de Nederlandse Strijdkrachten vanwege het Humanistisch Verbond is ingevoerd op 1 september 1964 met een proefperiode van drie jaar. Per 1 september 1967 werd de dienst geestelijke verzorging vanwege het Humanistisch Verbond per Koninklijk Besluit definitief in de Strijdkrachten ingevoerd en werden de op dat ogenblik in deze dienst werkzame raadslieden vast aangesteld.

Het aantal deelnemers aan de humanistische verzorging onder de dienstplichtige militairen bedroeg per 1 september 1967: 3.580 en per 1 oktober 1968: 5.281.

Daarnaast zijn er ook een aantal vrijwillig dienende militairen die regelmatig contact onderhouden met de raadslieden, maar die zijn, omdat zij geen verklaring of formulier behoeven in te vullen, in bovengenoemde aantallen niet meegerekend. Het aantal raadslieden (de hoofdgraadsman meegerekend) bedroeg op 1 september 1964 vijf en bedraagt thans acht.

Er rekening mee houdend dat de hoofdgraadsman feitelijk niet deelneemt aan de geestelijke verzorging in kazernes en legerplaatsen en dat van de overige zeven raadslieden er één in Duitsland is gestationeerd en daar van ongeveer 450 dienstplichtige militairen de geestelijke verzorging behartigt, betekent dit dat de overblijvende zes raadslieden in Nederland gemiddeld aan 800

dienstplichtige militairen geestelijke verzorging moeten geven.

Dit is op zichzelf reeds een bovenmatig zware taak, maar er komt nog bij dat deze militairen niet in één kazerne zijn geplaatst, zodat de raadslieden als regel hun werk over ongeveer vijftien kazernes moeten verdelen, wat meebrengt dat iedere raadsman tien à vijftien uur per week verreeist. Dit heeft tot gevolg gehad dat de hoofdgraadsman ons bestuur heeft moeten berichten dat z.i. het werk van de humanistische geestelijke verzorging niet langer op een verantwoorde wijze kan geschieden en dat met name de individuele geestelijke verzorging door de raadslieden van zijn dienst niet op de juiste wijze kan worden uitgevoerd.

Er zijn door onze hoofdgraadsman en door ons verschillende pogingen aangewend om een vergroting van het aantal raadslieden te bereiken, tot nu toe echter tevergeefs. Dat dit bij het Humanistisch Verbond grote bezorgdheid wekt, hoeft niet te verwonderen als men let op de verhouding tussen de verschillende takken van geestelijke verzorging in de militaire dienst; terwijl de dienst humanistische geestelijke verzorging met genoemde 5.281 deelnemers ongeveer 10 % van het aantal dienstplichtige militairen onder haar hoede heeft, heeft zij van het aantal aanwezige geestelijke verzorgers in de Strijdkrachten (totaal ongeveer 270) slechts 3 % toegewezen gekregen.

Het gevolg is dat opnieuw een ernstige ongelijkheid dreigt te ontstaan.

Wij vragen u daarom te willen bevorderen dat:

1. op de kortst mogelijke termijn een negende en tiende raadsman kunnen worden aangesteld opdat in de directe nood kan worden voorzien;
2. een systeem van aanstelling van raadslieden wordt ingevoerd waardoor het aantal raadslieden gerelateerd wordt aan het aantal deelnemers en de bestaande wanverhouding wordt doorbroken.

U bij voorbaat dankend voor de aandacht die u aan deze zaak wilt wijden,

w.g. Prof. dr. J. P. van Praag
(algemeen voorzitter)

w.g. Prof. dr. W. van Dooren
(algemeen secretaris)

De overdrijvende generatie

Als iemand, zoals dat bij mij het geval is, een reeks van jaren geprobeerd heeft leerlingen iets bij te brengen van de nederlandse taal en de -literatuur moet hij wel door zijn ervaringen bij deze werkzaamheid, over dat unieke menselijke verschijnsel, de taal, het communicatiemiddel bij uitstek, nadenken, ook zonder te blijven studeren in de moderne handboeken.

Ja, natuurlijk, dieren hebben ook taal, zij kunnen iets meedelen, lokken, roepen, waarschuwen, maar menselijke taal is fundamenteel anders en is uniek bij de mensen als natuurlijke wezens. Een dier is altijd helemaal in de situatie, als hij honger heeft, is hij geheel door de honger beheerst, als hij paren wil, is hij geheel paringsdrift. Een mens is meestal deels in de situatie en deels weet hij van de situatie, kan hij zichzelf beschouwen. En door die bewustheid van zichzelf, door dit beschouwen ontstaat afstand en kan hij de dingen gaan benoemen. Alleen als mensen werkelijk honger hebben of dorst of in hartstocht zijn, zijn zij als dieren, geheel in de situatie.

Ook in een mystieke eenheidsbeleving of bij het intens genieten van de natuur of van een kunstwerk is de mens in de situatie en woorden, die hij dan gebruikt zijn stamelingen, die niets meer met een oordeel te maken hebben. „O, wat prachtig” is een flauwe clichéuitdrukking. De mens heeft geen adequate woorden voor de beleving. Maar buiten deze zeldzame momenten kan hij iets meedelen, hij kan argumenten aanvoeren, een waarheid poneren, een keuze rechtvaardigen, iets objectiefs vertellen, kortom hij kan de chaotische wereld der gevoelens door zijn taal een beetje ordenen. Hij kan macht krijgen over de dingen door ze te benoemen. Dichters kunnen hun belevingswereld beschouwen en in symbolen aanduiden, hun gedichten.

Het is in de groei van een kind, van diertje tot volwassene, een bijzonder gewichtig moment als de kleuter voor het eerst het woord „ik” gebruikt; het schept zo afstand en kan zichzelf beschouwen. Het kind is uit de dierlijke belevingswereld in de beschouwingswereld gestapt, zoals eerst de mensheid uit de natuur in de cultuur is gestapt, zonder die geheel achter zich te laten. En in en door de cultuur kan de mens zich gaan ontplooiën en zeer snel ontplooiën toen de taal geconserveerd kon worden in het schrift, waardoor men de ervaringen van anderen in zich op kon nemen en overdracht van die ervaringen mogelijk werd. Zonder taal geen cultuur.

Maar het wordt hoog tijd om dit schoolmeesterachtige lesje te beëindigen en op mijn onderwerp te komen. Nog één opmerking echter hierover. Wij leven niet in een tijd, waarin de verwondering en de bewondering voor wat mensen kunnen en gemaakt hebben een grote rol spelen maar voor een oude schoolmeester als ik ben is het bezig zijn met jonge mensen en hun taalontwikkeling fascinerend en het is een bron van verwondering hoe juist dit wezen mens aan alle voorwaarden in de evolutie voldeed om het unieke wezen met zijn taal te kunnen worden.

Taal is wezenlijk voor de mens en hij komt uit diepe lagen van de persoon, ook dus uit het driftwezen voort. Ieder, die met jonge mensen omgaat weet het; de prepuber praat honderd uit, deelt mee, oordeelt, vertelt en kletst en de puber is doodstil, zegt geen blaf en alleen gedwongen snauwt hij iets, hondsbrutaal vaak. De belevings-

wereld is zo chaotisch en zo intens doorleefd dat zij aan de taal niet toekomen. Meisjes kletsen onophoudelijk, ik dacht als een camouflerend scherm voor de gevoelens. Dit babbelen, deze vermoeiende lawine ligt in de belevings sfeer, niet in de beschouwing. Dan komen er een paar uiterst kritische jaren waarin woorden gewikt en gewogen worden en het vastpraten van de leraar of de ouder schenkt prettige voldoening. De logica viert hoogtij; bomen, debatteren is een levensfunctie. De persoon wordt gevormd, de brandie neemt af en de taal wordt nauwkeuriger. Retoriek wordt voorzien en esthetisch taalgebruik, zo vaak een camouflage voor zwakke gevoelens en een verbergen van onmacht wordt feilloos aan de kaak gesteld. Ik durf niet verder te gaan met de opsomming van mijn ervaringen, ze zijn voldoende om aan te geven dat er een nauwe correlatie is tussen de persoon en zijn seksuele rijpwording en zijn taalgebruik. De baard in de keel is maar een onbelangrijk symptoom; de taal in de mond zegt veel meer. Vindt u het tot nu toe maar een conclusie op weinig gebaseerd, denkt u dan eens aan het eindeloze praten, meestal kletsen, onophoudelijk van zoveel vrouwen in de overgangsjaren. In de onophoudelijke stroom wordt de narigheid, dat het afgelopen is met deze kant van het vrouw zijn weggepraat. Ja, u weet het net zo goed als ik, er zijn erg veel uitzonderingen op alles wat ik vertel; het zijn statistische „wet-ten” en de vele uitzonderingen bevestigen de regel.

De taal is — en nu ben ik dan echt bij mijn onderwerp beland — niet alleen het communicatiemiddel bij uitstek maar hoe die taal wordt gehanteerd, mondeling en schriftelijk zegt iets wezenlijks over een tijd. De stijl waarin de letterkundige voortbrengselen geschreven worden is bepalend voor de auteur en voor de tijd van ontstaan.

De onderwerpen, de objecten zijn zowat dezelfde, de manier waarop zij beleefd en uitgesproken worden zijn verschillend en hoe verschillend. Legt u, om een voorbeeld te noemen, een roman in brieven van Rhijnvis Feith naast Philip en de anderen van Nooteboom.

Een Duitse geleerde heeft de taal, gebruikt door Hitler en de zijnen, — mondeling en schriftelijk — geanalyseerd en dan blijkt dat dit „strottenhoofdgepraat” zoals ter Braak het noemde barbaars is, arm, dreigend zonder een spoor van argumenten, zonder nuances, zonder verfijning, die toch bij het begrip cultuur hoort.

Ik vind een der opmerkelijke verschijnselen van de taal, die na de Tweede Wereldoorlog gebruikt wordt het gebrek aan precisie en de overvloed aan woorden. Of men nu filosofische geschriften — b.v. van Sartre c.s. — leest of kranten, of voordrachten hoort of romans leest; er is een stroom van vage gevoelswoorden, zonder preciese betekenis. Het rationalisme van de 19e eeuw met definities en nauwkeurige begripsbepalingen ligt wel ver achter ons. Wij leven in een romantische tijd; de gevoelens overheersen het gevoel dat ratio heet. Ik dacht dat kenmerkend was voor onze tijd, dat alle normen en vormen, elke autoriteit en elke traditie razendsnel worden afgebroken. Geen gezagsdrager kan zoals vroeger doorgaan met zijn gezagsfunctie, de paus smeekt om hem te gehoorzamen, het gezag van de wetenschap is nog maar een schim van vroe-

Kalender 1969

De kalender 1969 van het
Humanistisch Verbond,
nu in geheel vernieuwde
uitvoering, is verschenen.

De prijs is

f 4.65

Uw bestelling zien wij gaarne tegemoet door
storting of overschrijving van f 4,65 op post-
rekening 304960 t.n.v. het Humanistisch Ver-
bond, Utrecht.

In de omschrijving: Kalender 1969.

ger — dat is de onderliggende oorzaak van de bewegingen aan de universiteit in mijn ogen — het gezag van politieke partijen wordt doorbroken, het gezag van een gevestigde samenleving is verzwakt. Het protest is het meest algemene verschijnsel, een vaag algemeen gevoel van onbehagen tegen alles wat gevestigd is. Het is een levensgroot misverstand, dat ouderen, die een functie hebben in de gevestigde orde, aan de protestanten concrete wensen vragen, waarover dan gepraat zou kunnen worden. Die zijn er ook wel maar dat is niet de hoofdzaak. Alles moet anders worden, niets deugt er van het oude en de ouderen zijn niet van zins grote dingen te veranderen, zij zijn ontevreden, het gaat hun best en de jongeren moeten werken en niet lanterfanten en treiteren. Tegen deze geestesgesteldheid is het protest gericht. De ouderen, die eerst orde en rust willen herstellen, laten het bij die orde en rust en doen wel veel, maar kruimelwerk in de ogen van de jongeren. De ene partij in Amerika, zegt Aad Nuijs in een artikel in de N.R.C., wil orde en rust, de andere partij daarentegen wil rust en orde.

En de ouderen hebben er geen idee van dat er wezenlijke dingen veranderen moeten en dat het niet een toevallige gril is van studenten, nota bene over de hele wereld, als zij het niet meer nemen het superioriteitsgevoel van zovele hoogleraren, het oude stramien van praatcolleges en ouderwetse examens, het betuttelen van jonge mensen.

Ik kom terug op mijn taalpraatje. De taal van de jonge generatie is vaag, is niet helder en vooral, overdrijft en hier ligt een breukvlak met de taal van de ouderen. Er is geen stopwoord dat zo veelvuldig gebruikt wordt als „en zo” en „of zo”. „Ga je naar huis of zo”; „ik moet tentamen doen

en zo”. Er is niets echt belangrijks meer zegt dit, meen ik. In het maandblad Student van 18 maart 1968 staat een artikel „Hoe ziek is de medische studie” en daarin werd geschreven dat de belasting voor de student als persoon volkomen ontbreekt, dat de opleiding alleen maar uit het afdraaien van oude colleges bestaat, dat de hele mentaliteit moet veranderen; dat er een opleiding is die volledig voorbijgaat aan het menselijk aspect van de patiënt, dat alles gegroeid is door traditie en omstandigheden en machtspolitieke functies enz.

Prof. de Froe, een van de leidende mensen van het geestesleven in Nederland antwoordt daarop in het blad van de Amsterdamse Universiteit, Folia Civitatis, dat deze uitspraken een aantal euvels van de schrijver openbaart „waartegen de universiteit eeuwenlang heeft gestreden” namelijk het generaliseren, het overdrijven, het eenzijdig oordelen en de voorkeur voor de harde woorden en zinnen, waar de universiteit leert de emotie door de rede te beheersen. Is er een duidelijker voorbeeld te vinden van de breuk der generaties? Van de breuk in het taalgebruik? Enerzijds de jongere, die best weet, dat hij overdrijft maar die juist zo schrijft om wakker te schudden. Anderzijds de bedachtzame geleerde, die verantwoord taalgebruik wil en gruwelt van deze emotionele slordigheid.

U hebt het waarschijnlijk gemerkt. Met opzet heb ik geen partij gekozen, niet uit lafheid of om de ouderen of de jongeren te vleien, maar om u zelf te laten oordelen.

Ik heb mij gehoed om bij alle gezag, dat er nog wordt uitgeoefend ook het gezag van het woord door de ether van een meneer B. te laten klinken. Ik hoop wel, dat mijn taalgebruik zo is geweest, dat u nu weet waarover het gaat.

H. BONGER

de schildpad

Het veld is eeuwig en de groene sla,
waaraan ik knaag met d'onaandoenlijkheid,
waarmee de tijd knaagt aan de eeuwigheid,
zo traag en zeker als ook ik besta.

En alles, wat ik verder onderga,
langzaam gevreesd heb en langzaam gewild,
slaapt nu al honderd jaar onder mijn schild,
en nu al honderd jaar droom ik het na.

Onder de dieren maar een paria,
omdat ik niet kan in de hemel kijken,
geen verten en geen hoogten kan bereiken,
weet ik nochtans, wat ik alleen versta:

Buiten mijzelf is er geen vergelijk en
het veld is eeuwig en de groene sla.

Harriet Laurey

Uit: Loreley
(U. M. Holland, 1951/52).

Humanistische Correspondentiekkring voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht. Gaarne 40 ct. aan postzegels insluiten. (adv.)

Menselijke waardigheid

De directie van de uitgeverij Van Loghum Slaterus in Arnhem heeft de gelukkige gedachte gehad om, ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan, een uitgave te verzorgen van de beroemde rede van Pico della Mirandola: „over de menselijke waardigheid”. De vertaling is van de hand van dr. J. Hemelrijk en, voor zover ik mag oordelen na een vluchtige vergelijking met de originele Latijnse tekst, is die vertaling voortreffelijk.

Het is allerplezierigst, dat wij nu eindelijk in het Nederlands de gehele rede kunnen lezen, die altijd uit een Duitse of Italiaanse vertaling in kleine citaten tot ons is gekomen.

En de lectuur van dit grootse geschrift — in 1487 geschreven — is een genot. Voortdurend treft het de lezer hoe diep Pico gegraven heeft, hoe helder hij zijn denkbeelden onder woorden heeft gebracht en hoe modern die ideeën zijn. Het existentiële — in de 19e eeuw vanzelfsprekend niet erkend — spingt in het oog. Deze jubileumuitgave, prachtig verzorgd, ook typografisch, is een aanwinst voor elke humanistische bibliotheek.

Het kernstuk — zo vaak verminkt geciteerd — schrijf ik over, opdat de lezer aangelokt zal worden om de gehele rede te lezen.

God, die de mens in de schepping niets aparts, niets eigens geven kon, nam genoeg met de mens als een werkstuk, zette hem in 's werelds middelpunt en zei tot hem:

„Wij hebben u, o Adam, geen bepaalde woonplaats, geen eigen aangezicht, geen enkele speciale taak gegeven, opdat ge die woonplaats, dat aangezicht en die taak die ge verkiest, verwerven en bezitten zult naar uw eigen wil en wens. Voor alle andere wezens is de natuur vastomlijnd en binnen de door ons voorgeschreven wetten beperkt. Gij zult die voor uzelf bepalen, door geen grenzen belemmerd, naar eigen vrije wil, waarvan ik u heb toevertrouwd. Ik heb u midden in het heelal gezet, opdat ge van daaruit gemakkelijker, alles rondom u zien kunt wat er in de wereld is. En we hebben u niet hemels of aards, niet sterfelijk of onsterfelijk gemaakt, opdat ge als een vrij en soeverein kunstenaar uzelf boetseert en modelleert in de vorm, die ge verkiest. *Het staat u vrij naar het lagere, het dierenrijk te*

ontaarden; maar ge kunt u ook verheffen naar het hogere, het goddelijk rijk door eigen wilsbeschikking.” ...

En Pico gaat verder ... God heeft in de mens bij zijn geboorte zaken van alle mogelijkheden en kiemen van elke soort leven gelegd. En die welke ieder zelf opkweekt, zullen in hem groeien en hun vruchten voortbrengen. En als dat slechts plantaardige kiemen zijn, wordt hij gelijk een plant; als het alleen de zinnelijke zijn, wordt hij een bruto, een beest. Kweekt hij de kiemen der redelijkheid, dan wordt hij een hemels wezen. En als hij die van de rede, dat is het inzicht en de wijsheid kweekt, wordt hij een zoon van God. Maar als hij, met niemands lot tevreden, zich terugtrekt op het centrum van de eigen wezens-eenheid, wordt hij één van geest met God en zal hij in de eenzame ondoorgrondelijkheid des Vaders, die boven alles verheven is, allen overtreffen ...

B.

De hierbovenstaande recensie ontleen wij aan „Mens en Wereld”. Het genoemde boekje is verkrijgbaar bij het Humanistisch Verbond, Postbus 114, Utrecht.

Bestellingen bij voorkeur door storting of overschrijving van f 6,90 op postrekening 30.49.60 t.n.v. Het Humanistisch Verbond Utrecht met aantekening van het gewenste op het girostrookje.

BERTRAND RUSSELL

Waarom ik geen christen ben

Het boek bevat een zorgvuldige selectie uit de rijke hoeveelheid essays, die Russell sinds zijn eerste publicatie heeft geschreven. Russell stelt in zijn geschriften de plaats van de mens in het universum aan de orde. Hij doet dit op een ironische en sprankelende wijze en bedient zich daarbij van het proza, waarom hij mede zo befaamd is geworden.

Vertaling: Paul Edwards - 268 pagina's f 12,50. Bestellingen bij voorkeur door storting of overschrijving op postrekening 30.49.60 t.n.v. Het Humanistisch Verbond, Utrecht en vermelding van de titel van het boek op het girostrookje.

Van week tot week

Radio (Hilv. II)

Zondag 24 nov. 9.45—10 uur: Matthew Ies Spetter: Amerika vandaag.